

Fecr Yayınları: 416

SÛRE VE AYETLERİN FAZİLETLERİ
-Hadis İlmî Bağlamında Bir İnceleme-

Doç. Dr. Bayram KANARYA

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Nisan 2021

ISBN: 978-625-7879-57-6

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

SÛRE ve AYETLERİN FAZİLETLERİ

-Hadis İlmî Bağlamında Bir İnceleme-

Doç. Dr. Bayram KANARYA

Ankara 2021

Doç. Dr. Bayram KANARYA

1979 yılında Bitlis-Güroymak'ta doğdu. Ortaokul ve lise tahsilini Bitlis'te tamamladı (1996). 2001 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çeşitli kademelerde görev yaptı (2003-2012). 2011 yılında Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Anabilim Dalında yüksek lisansını, 2016 yılında doktora-sını tamamladı. 2019 yılında doçent oldu. Halen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İthaf

*“Ey Rabbim! Beni küçük iken nasıl terbiye ettir-
lerse şimdi sen de onlara öylece merhamet eyle”*
ayeti muktezasınca hayat mektebimin ilk mu-
allimleri olan muhterem babam Seyda Mela
Sabri ile ahlak ve izzet timsali vâlîde-i muhte-
remem Gülcemal Hanım’a minnet, şükran ve
dua ile...

ÖN SÖZ

Hız. Peygamber (sav), vahyin kendisine nâzil olduğu günden itibaren sahabenin nazarlarını her fırsatta Kur'an'a yöneltmiştir. Vahyin hem mübelliği hem de mübeyyini olan Hız. Peygamber'den bu çerçevede birçok hadis vârid olmuştur. İlhamını Hız. Peygamber ve onun kavli/fiilî sünnetinden alan sahabe, bir taraftan bu hadislerin muktezasınca hareket etmeye ve ruhunu Kur'an'dan alan bir İslâm toplumu oluşturmaya çalışırken diğertaraftan bu hadisleri sonraki nesillere doğru bir şekilde nakletmenin gayreti içerisinde olmuşlardır.

Vahye, muhtevasına, sûre ve ayetlerine yönelik rivayetler, özellikle hicrî üçüncü asırdan başlamak üzere Kütüb-i Tis'a musannefatında yer almaya başlamış, muhaddislerin büyük çoğunluğu bu rivayetleri Fedâilu'l-Kur'an başlıkları altında ele alırken bazıları da eserlerinde farklı bölümler altında zikretmişlerdir.

Hadis metodolojisinin temel gayesi olan rivayetlerin Hız. Peygamber'e nisbetinin mahiyeti, bütün rivayetlerde olduğu gibi Fedâilu'l-Kur'an rivayetlerinde de önem arz etmektedir. Bu konuda sahîh olan rivayetlerin yanı sıra zayıf hatta mevzû' birçok rivayet nakledilmiştir. Bu rivayetler, yaygın ve kurulu Kur'an tasavvurunun oluşmasında günümüze kadar ciddi anlamda etkili olmuştur. Bu münasebetle biz Fedâilu'l-Kur'an rivayetlerinin kaynaklarını, muhtevasını, sıhhat açısından değerlendirmesini ve bu rivayetlerin etkisiyle oluşmuş olan Kur'an tasavvurunu çalışma konusu olarak seçtik. Doktora çalışmamızın ismi "*Fedâilu'l-Kur'an Rivayetlerinin Sıhhati ve Bu Rivayetlerin Oluşturduğu Kur'an Tasavvuru*" şeklindeydi. Çalışmanın kitap haline dönüştürülmesi aşamasında bazı tasarruflarda bulunduğumuzu özellikle isnad analizinin yapıldığı yerlerde ravilerle ilgili teknik malumatı muhtasar hale getirdiğimizi; ihtiyaç duyulan yerlerde bazı eklemelerde bulunduğumuzu belirtmemiz gerekir.

Çalışma, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte Fedâilu'l-Kur'an kavramı, Fedâilu'l-Kur'an edebiyatı ile sûre ve ayetler arasında tefâdül/efdalîyet konuları ele alınmıştır.

Birinci bölümde, Fedâilu'l-Kur'an rivayetlerinin kaynakları ve muhtevası; ikinci bölümde Fâtiha sûresi, Bakara sûresinin son iki ayeti, Yâsîn sûresi ve İhlâs sûresi ile ilgili rivayetlerin isnad analizi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise Fedâilu'l-Kur'an rivayetlerinin oluşturduğu Kur'an tasavvuru, vahyin inşa etmek istediği Kur'an tasavvuru, hadislerdeki Kuran tasavvuru ile Ulûmu'l-Kur'an'a dair eserler, Tefsîr ve Hadis şerhlerinde bu rivayetlerin nasıl yorumlandığı üzerinde durulmuştur. Son olarak günümüzdeki Kur'an tasavvuru or-

taya konulduktan sonra çalışmamız ulaşılan tespitlerin ele alındığı sonuç bölümü ile sona ermiştir.

Çalışmanın tamamlanmasına beni muvaffak kıldığı için Allah'a hamd etmeyi bir kulluk borcu olarak görüyorum. Tezin konu seçiminden bitimine kadar kıymetli zamanlarını aldığım, tashîh ve teşvikleri ile desteklerini sürekli hissettiğim danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Bilen'e teşekkür ediyorum. Okuma, tashih, teklif, eleştiri ve katkıları ile tezin olgunlaşmasına katkıda bulunan Prof. Dr. H. Musa Bağcı, Prof. Dr. Ahmet Keleş, Prof. Dr. Ali Akay, Öğr. Gör. İsmail Kanbaz, Doç. Dr. Ahmet Gemi, Dr. Öğr. Üyesi M. Selim Ayday ve DÜBAP (Dicle Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü) ile ismini zikredemediğim hocalarım, meslektaşlarım ve arkadaşlarıma, kitabın basılmasında emeği geçen Hüseyin Nazlıaydın ve Fecr Yayınlarına teşekkür ediyorum. Son olarak çalışma esnasındaki meşakkatlere katlanma fedakârlığında bulunan eşime ve çocuklarıma teşekkür ediyorum, saadet-i dareyn, selamet ve afiyet diliyorum.

Gayret bizden, tevfiğ Allah'tandır.

Bayram KANARYA

Van-2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
İÇİNDEKİLER	9
KISALTMALAR	13
GİRİŞ	15
I. FEDÂİLU'L-KUR'AN KAVRAMI	15
II. FEDÂİLU'L-KUR'AN EDEBİYATI	23

BİRİNCİ BÖLÜM

FEDÂİLU'L-KUR'AN RİVAYETLERİNİN KAYNAKLARI VE MUHTEVASI	39
1.1. FEDÂİLU'L-KUR'AN RİVAYETLERİNİN KAYNAKLARI	39
1.1.1. İmâm Mâlik ve Kitâbu'l-Kur'an	40
1.1.2. Dârimî ve Fedâilu'l-Kur'an	43
1.1.3. Buhârî ve Fedâilu'l-Kur'an	45
1.1.4. Müslim ve Fedâilu'l-Kur'an	50
1.1.5. Tirmizî ve Fedâilu'l-Kur'an	52
1.1.6. Nesâî ve Fedâilu'l-Kur'an	54
1.1.7. Diğer Kaynaklar	57
1.1.7.1. Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm'ın <i>Fedâilu'l-Kur'an</i> 'ı	57
1.1.7.2. İbnu'd-Durays'ın <i>Fedâilu'l-Kur'an</i> 'ı	61
1.1.7.3. el-Firyâbî'nin <i>Fedâilu'l-Kur'an</i> 'i	63
1.2. FEDÂİLU'L-KUR'AN RİVAYETLERİNİN MUHTEVASI	65
1.2.1. Kur'an'ın Fazileti ile İlgili Rivayetler	66
1.2.2. Sûrelerin Fazileti ile İlgili Rivayetler	72
1.2.2.1. Fâtiha Sûresi	72
1.2.2.2. Bakara Sûresi	72
1.2.2.3. Â-i İmrân Sûresi	72
1.2.2.4. En'am Sûresi	72
1.2.2.5. Hûd Sûresi	78
1.2.2.6. İsrâ Sûresi	72
1.2.2.7. Kehf Sûresi	72
1.2.2.8. Yâsîn Sûresi	79
1.2.2.9. Zümer Sûresi	81
1.2.2.10. Secde Sûresi	81
1.2.2.11. Duhân Sûresi	81
1.2.2.12. Fetih Sûresi	82
1.2.2.13. Mülk Sûresi	83
1.2.2.14. Zilzâl Sûresi	83

1.2.2.15. Kâfirûn Sûresi	84
1.2.2.16. Nasr Sûresi	85
1.2.2.17. İhlâs Sûresi	85
1.2.2.18. Muavvizeteyn Sûresi	89
1.2.3. Bazı Ayetlerin Fazileti ile İlgili Rivayetler	91
1.2.3.1. Bakara Sûresinin İlk Ayetlerinin Fazileti	91
1.2.3.2. Âyetü'l-Kürsî'nin Fazileti	91
1.2.3.3. Bakara Sûresinin Sonundaki Ayetlerin Fazileti	91
1.2.3.4. Haşr Sûresinin Son Ayetlerinin Fazileti	91
1.2.4. Belli Sayıdaki Ayetleri Tilavet Etmenin Fazileti ile İlgili Rivayetler	95
1.2.4.1. On Ayet Okumak	96
1.2.4.2. Elli ayet Okumak	96
1.2.4.3. yüz ayet OKUMAK	96
1.2.4.4. İki Yüz Ayet Okumak	97
1.2.4.5. Beş Yüz Ayetten Bin Ayete Kadar Okumak	97
1.2.4.6. Bin Ayet Okumak	97
1.2.4.7. Kur'an'ı Hatmetmek	98
1.2.5. Kur'an Okuyanın Fazileti ile İlgili Rivayetler	102
1.2.6. Kur'an'ı Hıfzedenin Fazileti ile İlgili Rivayetler	103
1.2.7. Kur'an'ı Öğrenme ve Öğretmenin Fazileti ile İlgili Rivayetler	105
1.2.8. Tilavetin Şekli ile İlgili Rivayetler	106
1.2.8.1. Hz. Peygamber'in (sav) Tilaveti	106
1.2.8.2. Tertîl ile Okuma	107
1.2.8.3. Kur'an Okurken Uzatılması Gereken Yerleri Uzatmak	108
1.2.8.4. Kur'an'ı Tekrar Etmek	109
1.2.8.5. Güzel Sesle Okuma/Tahsîn/Tahbîr	111
1.2.8.6. Tercî'	111
1.2.8.7. Teğannî ile Okuma	112
1.2.8.8. Kur'an'ı Dinleme ve Tilavette ağlama	113
1.2.8.9. Tilavette Gösteriş Yapmak/Kur'an'ı Menfaatine Vesile Yapmak	114
1.2.8.10. Kur'an'da İhtilafa Düşülmesinin Yasaklanması	115

İKİNCİ BÖLÜM

FEDÂİLÜ'L-KUR'AN İLE İLGİLİ BAZI RİVAYETLERİN İSNÂD ANALİZİ ----- 117

2.1. FÂTİHA SÜRESİ'NİN FAZİLETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN İSNÂD ANALİZİ	121
2.1.1. Birinci Varyant	122
2.1.1.1. İsnadın Ortak Râvîleri	123
2.1.1.2. İsnadın Ayrışan Râvîleri	124
2.1.2. İkinci Varyant	127
2.1.2.1. İsnadın Ortak Râvîleri	129
2.1.2.2. İsnadın Ayrışan Râvîleri	129
2.2. BAKARA SÜRESİ SON İKİ AYETİNİN FAZİLETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN İSNÂD ANALİZİ	134

2.2.1. İsnadın Ortak Râvileri	136
2.2.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	137
2.3. YÂSİN SÜRESİ'NİN FAZİLETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN İSNÂD ANALİZİ	145
2.3.1. İsnadın Ortak Râvileri	146
2.3.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	149
2.4. İHLÂS SÜRESİ'NİN FAZİLETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN İSNÂD ANALİZİ	153
2.4.1. Birinci Varyant (Abdullah b. Mesud)	153
2.4.2. İkinci Varyant (Ebû Eyyub el-Ensârî)	155
2.4.2.1. İsnadın Ortak Râvileri:	156
2.4.2.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	157
2.4.3. Üçüncü Varyant (Ebû Hureyre-a)	160
2.4.3.1. İsnadın Ortak Râvileri:	160
2.4.3.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	161
2.4.4. Üçüncü Varyant (Ebû Hureyre-b)	162
2.4.5. Üçüncü Varyant (Ebû Hureyre-c)	162
2.4.5.1. İsnadın Ortak Râvileri	163
2.4.5.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	164
2.4.6. Üçüncü Varyant (Ebû Hureyre-d)	164
2.4.7. Dördüncü Varyant (Ebû Mesud el-Ensârî)	166
2.4.7.1. İsnadın Ortak Râvileri	167
2.4.7.1. İsnadın Ayrışan Râvileri	167
2.4.8. Beşinci Varyant (Ebû Said el-Hûdrî-a)	168
2.4.8.1 İsnadın Ortak Râvileri	169
2.4.8.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	169
2.4.9. Beşinci Varyant (Ebû Said el-Hûdrî-b)	170
2.4.9.1. İsnadın Ortak Râvileri	171
2.4.9.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	172
2.4.10. Altıncı Varyant (Katâde b. Nu'man)	173
2.4.11. Yedinci Varyant (Ebu'd-Derdâ)	173
2.4.11.1. İsnadın Ortak Râvileri	174
2.4.11.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	175
2.4.12. Sekizinci Varyant (Enes b. Mâlik)	176
2.4.12.1. İsnadın Ortak Râvileri	177
2.4.12.2. İsnadın Ayrışan Râvileri	177
2.4.13. Dokuzuncu Varyant (İbn Abbâs)	179
2.4.14. Onuncu Varyant (Abdurrahman b. Avf ve Oğlu Humejd)	181
2.5. DEĞERLENDİRME	183

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FEDÂİLÜ'L-KUR'AN RİVAYETLERİNİN OLUŞTURDUĞU KUR'AN

TASAVVURU	189
3.1. VAHYİN İNŞA ETMEK İSTEDİĞİ KUR'AN TASAVVURU	191
3.1.1. Anlam/a ve Uygulama Merkezli Okuma	194
3.1.2. Kur'an Okumanın Niteliği ile İlgili Kavramlar	195

3.1.2.1. Tilavet	196
3.1.2.2. Kıraat	202
3.1.2.3. Tedebbür	207
3.1.2.4. Tertîl	209
3.1.2.5. Zikir/Tezekkür	214
3.1.2.6. İttiba'	216
3.2. HADİSLERDE KUR'AN TASAVVURU	218
3.2.1. Hadislerde Kur'an'ın Öğrenilip Öğretilmesi	220
3.2.2. Hadislerde Kur'an'ın Okunması/Dinlenmesi ve Ezberlenmesi	223
3.2.2.1. Kur'an'ı Tekrar Etmek	223
3.2.2.2. Kur'an Okuma Esnasında Tesbîh Getirmek, Dua ve İstiâzede Bulunmak	227
3.2.2.3. Kur'an'ı Acele Ederek Okumamak	229
3.2.2.4. Kur'an'ı Doğru Telaffuz Ederek Okumak	232
3.2.2.5. Kur'an Dinlemek	234
3.2.3. Hadislerde Kur'an-Amel İlişkisi	237
3.2.3.1. Kur'an'ın Ahlaka Dönüşmesi	237
3.2.3.2. Kur'an'ın Müzâkere Edilmesi	239
3.2.3.3. Sahabenin Belli Ayet Gruplarını Alması	240
3.2.3.4. Kur'an'ın İhlâs İle Okunması	242
3.3. RİVAYETLERİN OLUŞTURDUĞU KUR'AN TASAVVURU	244
3.3.1. Ulûmu'l-Kur'an Kitaplarında Fedâilu'l-Kur'an	245
3.3.2. Tefsirlerde Fedâilu'l-Kur'an	256
3.3.3. Hadis Şerhlerinde Fedâilu'l-Kur'an	270
3.3.4. Bazı Rivayet Metinlerinde Fedâilu'l-Kur'an	270
3.4. GÜNÜMÜZ KUR'AN TASAVVURU	290
3.4.1. Tarihi Arka Plan (İlahi Hitaptan Mushaflaşmaya Doğru)	291
3.4.2. Nitel Okumadan Nicel Okumaya (Anlama/Amel Merkezli Okumadan-Sadece Okumaya)	298
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	313
KAYNAKÇA	319